

Maria Wtorkowska
Uniwersytet w Lublanie

PROBLEMY FONETYCZNE SŁOWEŃCÓW UCZĄCYCH SIĘ JĘZYKA POLSKIEGO

Słowa kluczowe: fonetyka, błąd fonetyczny, system samogłoskowy, system spółgłoskowy

W artykule przedstawiono zagadnienia dotyczące problemów fonetycznych, jakie napotykają słoweńscy studenci w początkowej fazie nauki języka polskiego. Przed Słoweńcami uczącymi się języka polskiego stoi szereg problemów ortofonicznych, wynikających z samego zróżnicowania polszczyzny, np. norma wzorcowa *fizyka* norma użytkowa *fizyka* czy wymowa samogłosek nosowych, np. *wziął, pączek, wąż* [vzoʔ, poʃcek, v" s], bezdźwięczną wymową wygłosowych spółgłosek dźwięcznych, np. obraz [obras], upodobnieniami w grupach spółgłoskowych, np. *dziewczyna* [P'efčyna], jak i różnic między językiem rodzimym, a przyswajanym, np. wymowa głosek, których nie ma w rodzimym systemie słoweńskim, np. *q, ę, ł*, dwu- lub trójznaki odpowiadające jednej głosce: *chłopak* [χʎopak] *dziadek* [P'adek], różne oznaczanie ortofoniczne tego samego dźwięku, np. [u]: *kura – góra*, [χ]: *hak – chodźć*, [ž]: *rzeka – żaba*, [ć]: *ciocia, ćwiczenie, miedź*. Artykuł ma charakter porównawczy, a więc może być pomocny w pracy dydaktycznej polskich lektorów ze słoweńskimi studentami.

W artykule zaprezentuję kilka zagadnień dotyczących problemów fonetycznych i ortograficznych, jakie napotykają Słoweńcy w początkowej fazie przyswajania języka polskiego. Nauka fonetyki języka obcego odgrywa bardzo ważną rolę w procesie glottodydaktycznym, należy więc dostrzegać jej istotne znaczenie i wagę. Poprawna wymowa fonetyczna ułatwia i przyspiesza proces komunikowania się. Ludzie, którzy bez większych problemów przyswajają sobie zasady wymowy danego języka, szybciej i odważniej zaczynają się nim posługiwać. Przy uczeniu (się) języka powinniśmy zwracać uwagę, aby zasłyszane wyrazy umieć połączyć z odpowiednim zapisem ortograficznym. Praktyka w nauczaniu języka polskiego Słoweńców potwierdza, że studentów satysfakcjonuje poprawne artykułowanie wyrazów i wręcz oczekują poprawiania błędów fonetycznych. Błąd fonetyczny polega na nieprawidłowym wymawianiu wyrazów, np. *sq, oryginal* jako: **som, *orginał* lub na użyciu wyrazów w zniekształconej postaci, np. **dywiacja* zamiast *dewiacja*. Jako błędy fonetyczne traktuje się też niewłaściwe akcentowanie wyrazów, np. za *granicą*, *kopuła* zamiast: za *grani-*

cą, kopała. Błąd ortograficzny zaś polega na napisaniu wyrazu lub wyrażenia w sposób niezgodny z obowiązującą normą ortograficzną.

W niniejszym artykule scharakteryzuję system fonetyczny języka polskiego i słoweńskiego, wskazując podobieństwa i różnice obydwu systemów językowych. Różnice będą punktem wyjścia do zaprezentowania i opisanie sytuacji, w których słoweński student będzie miał problemy z artykułowaniem polskich wyrazów.

1. SYSTEM SAMOGŁOSKOWY JĘZYKA POLSKIEGO I SŁOWEŃSKIEGO

Język słoweński ma osiem samogłosek ustnych [í é ê á ô ó ú ə], które realizowane są w piśmie przez pięć liter *a, e, i, o, u*. W języku polskim mamy sześć samogłosek ustnych [a e i o u y] oraz dwie samogłoski nosowe *ą i ę*, które są realizowane w piśmie przez następujące litery *i, y, u, e, ę, o, a, ą*. Różnice w systemach samogłoskowych obydwu języków polegają na tym, że w języku polskim obok samogłosek ustnych występują samogłoski nosowe *ę i ą* oraz samogłoska *y*, których nie posiada język słoweński. W języku słoweńskim zaś mamy obok średniej przedniej *e*, a więc wąskiego *é* i średniego tylnego *o*, a więc wąskiego *ó*, także średnią, obniżoną, przednią głoskę *e*, tj. szerokie *ê*, średnie, obniżone, tylne *o* – szerokie *ô*, i średnią nieco obniżoną półgłoskę *ə*. Porównaj poniższą tabelę, przedstawiającą system samogłoskowy języka polskiego i słoweńskiego.

Samogłoski w języku polskim				Samogłoski w języku słoweńskim		
		przednie	tylne		przednie	tylne
wysokie	ustne	i y	u (ó)	wysokie	i	u
średnie	ustne	e	o	średnie	e	o
				średnie obniżone	ə	
	nosowe	ę	ą		ê	ô
niskie	ustne	a		niskie	a	

W języku słoweńskim aktualne jest zjawisko iloczasu, a więc ważny jest czas wymawiania samogłosek, pozwalający wyróżnić w języku samogłoski długie i krótkie. Długie są zawsze pod akcentem, krótkie mogą być akcentowane lub też nie. Wąskie *e* i *o* są zawsze samogłoskami długimi i akcentowanymi [é ó], jak w wyrazach: *léto* ‘rok’, *šést* ‘sześć’, *nós* ‘nos’, *senó* ‘siano’. Wąskie *e* przed spółgłoską *r* przybliża się w wymowie do samogłoski *i*: *večer* ‘wieczór’, *méra* ‘miara’. Samogłoski *i, a, u* oraz szerokie *e* i *o* mogą być samogłoskami długimi [í á ú ê ô] – wtedy są zawsze pod akcentem, jak w wyrazach: *píka* ‘kropka’, *sín* ‘syn’, *máti* ‘matka’, *sám* ‘sam’, *múha* ‘mucha’, *lúč* ‘światło/lampa’, *têta* ‘ciocia’, *mêja* ‘granica’, *vôda* ‘woda’, *sinôvi* ‘synowie’, lub krótkimi. Jeśli są krótkie, mogą być albo akcentowane [î â ù è ò], por. *sît* ‘syty’,

bràt ‘brat’, *krùh* ‘chleb’, *kmèt* ‘chłop/rolnik’ – *jèj* ‘jedź’, *snòp* ‘snop’ – *nòv* ‘nowy’, albo nieakcentowane [i a u e o], por. *imé* ‘imię’, *planína* ‘połonina’, *ubíti* ‘zabić’, *ríbe* ‘ryby’ – *smejáti se* ‘śmiać się’, *loví* ‘łowi/łapie’. Półgłoska *e* jest zawsze krótka, może być akcentowana [ɛ], jak w wyrazach: *pes* ‘pies’ [pɛs], *temna* ‘ciemna’ [tɛmna], bądź nieakcentowana [ə], jak w wyrazie *priden* ‘grzeczny’ [prídən].

Porównaj poniższą tabelę, przedstawiającą słoweński system samogłosek długich, krótkich, akcentowanych i nieakcentowanych.

Samogłoski akcentowane		Samogłoski nieakcentowane
í ú	ì ù	i u
é ó		
ê ô	è ò ò	e ə o
á	à	a
Samogłoski długie	Samogłoski krótkie	

W języku słoweńskim postać wymawianiowa głóski uzależniona jest od długości samogłoski i od akcentu. Wąskie, długie, nieakcentowane *e* ma artykulację zbliżoną do *i* w pozycji przed sonantem *r*, stąd też słoweński student w początkowej fazie uczenia się języka polskiego podobnie artykułuje tę samogłoskę w wyrazach polskich, np. *ser* ‘sir’ [sér], jak w rodzimym wyrazie słoweńskim *méra* ‘miara’.

Problemem dla Słoweńców jest również nieistniejąca w systemie słoweńskim samogłoska *y*, której artykulacja w początkowej fazie uczenia pokrywa się po prostu z głóską *i* lub czasem ulega redukcji, np. w przedrostkach: *w(y)chodzić*. Należy również zwracać uwagę na różnice w zapisie graficznym, szczególnie słów podobnych w obu językach, np. *ryba* – *riba*, *fryzjer* – *frizer*. Redukcji bądź nieco innej artykulacji ulega również polska głóska *e* najczęściej w pozycji przed spółgłóską w zakończeniu wyrazów – wymawiana jest wtedy jak słoweńska półgłóska *e* [ə], np. wyraz *przyimek* ‘predlog’ jako [pšyɨmɛk] *przystówek* ‘prislov’ [pšysʰʊvɛk], lub w wygłosie przed kolejnym wyrazem zaczynającym się na spółgłóską lub grupę spółgłósek, np. *przeze mnie* ‘zara-di/čez/skozi mene’ [pšezəmn'e].

Spory problem stanowią dla Słoweńców samogłoski nosowe, dlatego trzeba uświadomić studentom, że w zależności od ich pozycji w wyrazie zmieniają się cechy artykulacyjne samogłósek nosowych, np. nosówkę *a* [ˈ] pochodzącą od *o*, a nie *a*, na co wskazuje jej graficzny zapis, można wymawiać w zależności od pozycji: przed spółgłóskami zwartymi *t*, *d* i zwartoszczelinowymi *c*, *dz* jako [on], tak jak w wyrazach: *chcąc*, *pieniądze*; przed *ć*, *dź* jak [oń], jak w wyrazie *wziąć*, przed spółgłóskami *k*, *g* jak [oŋ], z ɲ tylnojęzykowym, jak w wyrazach: *łąka*, *pstrąg*, przed spółgłóskami miękkimi *k'*, *g'* jak [oŋ'], jak w wyrazach: *łąki*, *pstrągi*, a na końcu wyrazu prawidłowa jest wyłącznie nosowa artykulacja [-ˈ], np. *idą drogą*. Samogłóska nosowa *ę* natomiast może być artykułowana jako

[en] w pozycji przed spółgłoskami *t, d, c, dz*, jak w wyrazach: *ręce, pamiętać*, jako [eń] przed *ć, dź*, jak w wyrazach: *pięć, będzie*, jako [eŋ] z *ŋ* tylnojęzykowym przed spółgłoskami *k, g*, jak w wyrazach: *ręka, potęga*, jak [eŋ'] z miękkim tylnojęzykowym *ŋ'* przed miękkimi *k', g'*, jak w wyrazach: *ręki, potęgi*, a w wygłosie może być wymawiana na dwa sposoby: bądź bez nosowości, ustnie, np. *chodzę* 'hodim' [χoʒe], bądź z lekką nosowością [χoʒɛ]. Należy zwrócić uwagę cudzoziemców na fakt, iż wymowa wygłosu z lekką nosowością jest staranniejsza i pozwala w niektórych przypadkach uniknąć pokrycia się form 1. i 3. os. liczby pojedynczej wybranych czasowników z koniugacji *-ę, -esz*, por. 1. os. (ja) *piszę* 'pišem' *studiuję* 'študiram' i 3. os. (on, ona, ono) *pisze* 'piše', *studiuje* 'študira'. Nosówki *q* i *ę* wymawia się bez nosowości jako ustne *o* i *e* w pozycji przed *t* i *l*, w formach 3. os. singularu i pluralu czasu przeszłego, np. *wziął* 'je vzel', *wzięła* 'je vzela', *wzięli* 'so vzeli' [vzoÁ, vzeÁa, vzeli]. Jako samogłoski nosowe *q* i *ę* wymawia się w pozycji przed spółgłoską twardą szczelinową *w, f, z, s, ż, sz, ch*, jak np. w wyrazach: *wąsy* 'brki' [v"sy], czy *węch* 'voh' [vɛχ].

Trzeba również zwrócić uwagę na dwa znaki graficzne *u* i *ó* dziś już jednego polskiego dźwięku [u] oraz na częstą oboczność samogłoskową *ó* : *o*, np. *mój* : *mojego*, *noga* : *nóg*. Słoweniec w początkowej fazie nauki znak diakrytyczny nad literą interpretuje jako graficzne oznaczenie długości głoski, a nie jej cechę artykulacyjną. Zdarza się więc, że na początku nauki studenci odczytują *o* z kreską, czyli [u] jako długie, akcentowane *o*. Z drugiej strony znajomość słoweńszczyzny jako jednego z języków słowiańskich może okazać się korzystna przy zapisie ortograficznym polskich wyrazów. Student porównując podobny wyraz w swoim języku, w zasadzie wie, że trzeba go w wyrazie polskim zapisać z *o* z kreską, por. pol. *góra, mój, sól, bór* – słow. *gora, moj, sol, bor*.

Podsumowując porównanie obu systemów samogłoskowych, można stwierdzić, że niektóre samogłoski polskie i słoweńskie są artykułowane w obydwu językach podobnie. Obydwa języki różnią się liczbą posiadanych samogłosek; język polski posiada *y*, nosówki i ich różne realizacje w mowie, słoweński zaś jest bogatszy o różne realizacje długości samogłosek *o* i *e*, co dla Polaka jest w zasadzie nie do opanowania, Słoweńcowi zaś przysparza problemów w początkowej fazie nauki języka polskiego. Oczywiście, zarówno w języku polskim, jak i słoweńskim możemy zaobserwować różnice w wymowie samogłosek wynikające z cech indywidualnych osoby mówiącej, czy odmiany regionalnej bądź dialektalnej języka.

2. SYSTEM SPÓŁGŁOSKOWY JĘZYKA POLSKIEGO I SŁOWEŃSKIEGO

W alfabecie polskim mamy 30 liter oznaczających spółgłoski: *b, c, ch, cz, ć, d, dz, dź, dż, f, g, h, j, k, l, ł, m, n, ń, p, r, rz, s, sz, ś, t, w, z, ź, ż*. Słoweński system spółgłoskowy tworzy 20 następujących liter: *b, c, č, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p,*

r, s, š, t, v, z, ž. Z porównania obydwu systemów wynika, że większość spółgłosek jest podobna w systemach obu języków zarówno w zapisie, jak i w wymowie, np. *b*: pol. *babcia* – słow. *babica*, *g*: pol. *góra* – słow. *gora*, *h*: pol. *hak* ‘kavelj’ – słow. *halja* ‘podomka’, *k*: pol. *klasa* ‘razred’ – słow. *klun* ‘dziób’, *l*: pol. *lato* ‘poletje’ – słow. *leto* ‘rok’, *m*: pol. *mama* – słow. *mami*, *n*: pol. *nos* – słow. *nos*, *p*: pol. *potem* – słow. *póžniej*, *r*: pol. *rok* ‘termin’ – słow. *resnica* ‘prawda’, *s*: pol. *sol* – słow. *sól*, *t*: pol. *tor* – słow. *tir*, *z*: pol. *zqb* – słow. *zob*.

Niektóre polskie spółgłoski różnią się od słoweńskich tylko w piśmie, ich artykulacja zaś jest taka sama bądź podobna w obu językach, por. pol. *w*: *woda* ‘voda’ [voda] – słow. *v* w pozycji przed samogłoską: *voda* ‘voda’ [voda], pol. *ch*: *chleb* ‘kruh’ [χlep] – słow. *h*: *hrup* ‘hałas’ [χrup], pol. *rz* – *ž*: *rzeka* ‘reka’, *žaba* ‘žaba’ [žeka/žaba] – słow. *ž*: *žena* ‘žona’ [žena], pol. *sz*: *szkoła* [škoÅa] – słow. *š*: *šola* [šola], pol. *cz*: *czapka* ‘kapa’ [čapka] – słow. *č*: *čop* ‘pędzel/kitka’ [čop]. Z tej różnicy między wymową głoski a zapisem literowym wynika błędna artykulacja dwuznaków jako dwu osobnych dźwięków. Z moich kilkuletnich doświadczeń w nauczaniu Słoweńców języka polskiego wynika, że zdarza się to w początkowej fazie uczenia, najczęściej przy odczytywaniu litery *rz*, która jest błędnie artykułowana na dwa sposoby, por. *morze* ‘morje’ wymawiane błędnie jako 1° [*morze] albo jako 2° [*morže]. Rzadziej ten problem dotyczył dwuznaków *dz* i *ch*, prawie nigdy pozostałych dwuznaków.

Na zróżnicowanie w systemie spółgłoskowym należy zwrócić studentom uwagę na początku nauki języka polskiego, ponieważ w języku słoweńskim nie ma np. liter *ł, ń, ć, ś, ź*, czy dwuznaków *cz, sz, rz, dz, dź, dż*. Zdarza się jednak tak, że system nie ma graficznego oznaczenia głoski, ale głoska istnieje w wymowie w określonej pozycji. Tak jest np. z dźwięcznymi głoskami [β] i [p], które można usłyszeć w słoweńskiej mowie jako rezultat upodobnień grup spółgłoskowych, na przykład *učbenik* ‘podręcznik’ [uʃbenik], *odločba* ‘decyzja’ [odloʃba], *noč bo* ‘noc będzie’ [noʃbo], *proč daj* ‘wyrzucić/odrzuć’ [proʃdaj]; *Kocbek* [koʃbek], *tujec gre* ‘cudzoziemiec idzie’ [tujeʃgre], *stric Branko* ‘wujek Branko’ [striʃbranko], lub które występują w nielicznych wyrazach obcych, np. słow. *dž*: *džungla* ‘dżungla’ [βungla] lub ujrzyć w zapisie wyrazów obcych, np. *stric Džon*, *bridž*, *džungla*, gdzie np. w izolacji będzie realizowany jako bezdźwięczna głoska *č*, np. *bridž* [br’ič].

Wymowa miękkiej głoski *ń* jest znana Słoweńcowi, gdyż istnieje w języku słoweńskim dźwięk o podobnych cechach artykulacyjnych, który realizowany jest w piśmie za pomocą odmiennego znaku graficznego – dwuznaku *nj*, por. pol. *koń* – słow. *konj*. Należy również zwrócić uwagę słoweńskiego studenta na zapis ortograficzny oraz wymowę spółgłosek miękkich *ś, ź, ć, ń, dź*. Kiedy samogłoska *i* jest jedyną samogłoską w sylabie, miękkość spółgłoski nie jest oznaczona, np. *siła* ‘sila’, *zima* ‘zima’, *cicho* ‘tiho’, *widzi* ‘vidi’, *nic* ‘nič’. Samogłoska *i* ma wtedy funkcję miękczącą i sylabotwórczą. Wymowa tych głosek jest miękka: [šiÅa, žima, čixo, viʃi, nič], a nie jak w języku słoweńskim tylko

zmiękczone: *sila* ‘siła’ [s’ila], *zima* ‘zima’ [z’ima]. Jeśli jest w sylabie jeszcze jedna samogłoska, wtedy *i* pełni tylko funkcję miękczącą, np. *siedem* [śedem], *ziemia* [żem’a], *ciocia* [ćoća], *dziecko* [P’ecker], *nie* [ńe]. Tylko w pozycji przed spółgłoską i na końcu wyrazu miękkość oznaczona jest przez znak diakrytyczny, np. *śnieg* ‘sneg’, *ktoś* ‘nekdo’, *ćwiczenie* ‘vaja’, *pisać* ‘pisati’, *groźba* ‘grožnja’, *dźwięk* ‘zvok’, *bądź* ‘bodi’, *koń* ‘konj’.

Podobnie jest z dźwiękiem *l* [Ĺ], który istnieje w słoweńskiej wymowie, ale nie ma szczególnego osobnego znaku graficznego. Jego artykulacja ukryta jest pod literą *v* lub *l* czy też *u* w ściśle określonych pozycjach. Wymowa niektórych wyrazów może być dwojaka, np. *del* [del] lub [deĹ].

Porównaj w poniższej tabeli słoweński dźwięk [Ĺ], który może być realizowany w piśmie za pomocą różnych liter.

Litera	Głoska	Przykłady
v	[Ĺ] (u niezgłoskotwórcze)	<i>sivka</i> ‘ławenda’, <i>siv</i> ‘szary’
l		<i>belkast</i> ‘białawy’, <i>bel</i> ‘biały’, <i>polotok</i> ‘półwysep’, <i>bral</i> ‘czytał’, <i>mrzel</i> ‘zimny’, <i>kotel</i> ‘kocioł’, <i>misel</i> ‘myśl’, <i>poln</i> ‘pełny’, <i>čoln</i> ‘łódka’, <i>jabolko</i> ‘jabłko’, <i>solza</i> ‘łza’, <i>polž</i> ‘ślimak’
u		<i>nauk</i> ‘nauka’

W języku polskim istnieje różnica między liczbą głosek w wyrazie a liczbą prezentujących je w zapisie liter. Głoski mogą być realizowane w piśmie przez dwu- lub trójznaki, w języku słoweńskim zaś zasadniczo nie ma różnicy między liczbą głosek i liter, por. polski wyraz *chrząszcz* (9 liter, a 5 głosek) i słoweński *hrošč* (5 liter i 5 głosek) oraz poniższą tabelę, która przedstawia stosunek między liczbą liter a liczbą głosek na przykładach z obu języków.

Język polski	Liczba liter	Liczba głosek
<i>Szczeczeszyn</i> ‘mesto na jugovzhodu Poljske’	s-z-c-z-e-b-r-z-e-s-z-y-n (13)	[ščebžešyn] (9)
<i>dzień</i> ‘dan’	d-z-i-e-ń (5)	[P’eń] (3)
<i>pszczoła</i> ‘čebela’	p-s-z-c-z-o-ł-a (8)	[pščoĹa] (6)
<i>rzecz</i> ‘reč/stvar’	r-z-e-c-z (5)	[žeč] (3)
<i>dzieciół</i> ‘detel’	d-z-i-ę-c-i-o-ł (8)	[P’eńčoĹ] (6)
<i>pączek</i> ‘krof’	p-ą-c-z-e-k (6)	[poŠček] (6)
<i>woda</i> ‘voda’	w-o-d-a (4)	[voda] (4)
Język słoweński	Liczba liter	Liczba głosek
<i>čas</i> ‘czas’	č-a-s (3)	[čas] (3)

<i>ščetka</i> ‘szczotka’	š-č-e-t-k-a (6)	[ščetka] (6)
<i>dež</i> ‘deszcz’	d-e-ž (3)	[dež] (3)
<i>žuželka</i> ‘owad’	ž-u-ž-e-l-k-a (7)	[žuželka] (7)
<i>hrošč</i> ‘chrząszcz’	h-r-o-š-č (5)	[χrošč] (5)
<i>čopič</i> ‘pędzelek’	č-o-p-i-č (5)	[čop’ič] (5)
<i>konj</i> ‘koń’	k-o-n-j (4)	[koń] (3)

Najwięcej problemów słoweński student napotyka przy artykulacji głoski *w*. Wynikają one ze skomplikowanej i problematycznej wymowy oraz zapisu spółgłoski *v* w rodzimym języku słoweńskim, gdzie może występować w funkcji przyimka i przedrostka. Wargowo-zębowe *v*, a więc takie jak w języku polskim przed samogłoskami i spółgłoskami dźwięcznymi, jest wymawiane w języku słoweńskim tylko w pozycji przed wokalem, por. *vin* ‘wino’, *Sava* ‘nazwa rzeki’, *vas* ‘wieś’, również przed półgłoską, której brak w zapisie wyrazu, np. *vrt* ‘ogród’ [vɛrt]. W innych pozycjach, o których będzie mowa poniżej, słoweńskie *v* może być wymawiane jako: 1. *u* niezgłoskotwórcze [Á], 2. spółgłoska dwuwargowa dźwięczna [v], 3. spółgłoska dwuwargowa bezdźwięczna [ʍ] czy nawet 4. samogłoska *u* [u]. W języku polskim zaś głoska *w* może być realizowana przez dźwięczne wargowo-zębowe *w* lub bezdźwięczne wargowo-zębowe *f*, por. *woda* ‘voda’, *dawno* ‘davno’, *rzeczownik* ‘samostalnik’, *dziewczyna* ‘punca/dekle’, *krakowski* ‘krakovski’.

Słoweńskie *v* w pozycji za samogłoską i jednocześnie w wygłosie lub przed spółgłoską wymawiamy jako *u* niezgłoskotwórcze [Á]: *siv* ‘szary’ [s’iÁ], *sivka* ‘ławenda’ [s’iÁka], *bral* ‘czytał’ [braÁ], *bralca* ‘czytelnika’ [braÁca], *davno* ‘davno’ [daÁno]. *U* niezgłoskotwórcze [Á] wymawiane jest również na końcu pierwszego członu złożenia, jeśli nagłos drugiego członu zaczyna się na samogłoskę: *polizdelek* ‘półprodukt’ [poÁizdelək]. Również w połączeniach międzywyrazowych, kiedy wygłos pierwszego wyrazu kończy się na samogłoskę, nagłos drugiego zaczyna się zaś na spółgłoskę *v*- przed spółgłoską: *bi vsak* ‘by każdy’ [bi Ásak], *bi vzela* ‘by wzięła’ [bi Ázela] lub *u*-: *bi ubila* ‘by zabiła’ [bi Ábila], *bi uklonila* ‘by zgłęła’ [bi Áklonila]. Problemem w początkowej fazie uczenia się języka polskiego jest więc artykulacja *w* w pozycji przed spółgłoską dźwięczną, gdzie Słoweńcy zamiast dźwięcznej spółgłoski wargowo-zębowej *v*, wymawiają *u* niezgłoskotwórcze. Stąd błędna wymowa wyrazów typu: *davno* [*daÁno], *rzeczownik* [*žečoÁnik]. Również *w* w pozycji przed spółgłoską bezdźwięczną, Słoweńiec na początku będzie artykułował jako *u* niezgłoskotwórcze, np. na granicy morfemów z przyrostkami przymiotnikowymi: *warszawski* [*varšaÁsk’i] zamiast [varšafsk’i], czy w nazwiskach pochodzenia przymiotnikowego typu *Nowakowska*, *Wtorkowska* [*novakoÁska, *utorkoÁska] zamiast [novakofska, ftorkofska], ponieważ słoweńszczyzna nie zna bezdźwięcznej artykulacji *v* w postaci *f*. Dwuwargowe słoweńskie *v*, które może być dźwięczne [w] bądź bezdźwięczne [ʍ] wymawiane jest w pozycji przed spółgłoską. Dźwięczne

wymawia się w pozycji przed inną niż *v* spółgłoską dźwięczną lub na końcu wyrazu za spółgłoską właściwą, np. *vzeti* ‘wziąć’ [wzeti], *vnuk* ‘wnuk’ [wnuk], *vlak* ‘pociąg’ [vlak], *odvzeti* ‘odjąć’ [odwzeti]; *barv* ‘kolorów’ [barw], bezdźwięczne [ɱ] natomiast w pozycji przed spółgłoską bezdźwięczną, np. *predvsem* ‘przede wszystkim’ [pretɬsem], *vsak* ‘każdy’ [ɬsak], *v tebi* ‘w tobie’ [ɬteb’i]. Dodatkowo w miejsce dźwięcznej lub bezdźwięcznej artykulacji dwuwargowej spółgłoski [w/ɱ], możliwe są osobliwe artykulacje w ramach indywidualnych cech wymowy, w większości przypadków zależne od szybkości mówienia. Może to być wymowa *w* jako *u* – szczególnie podczas powolnego mówienia, np. *vzeti* [wzeti/uzeti], *vnuk* [wnuk/uzet]; *vsak* [ɬsak/usak], *predvsem* [pretɬsem/predusem], choć zazwyczaj tylko wymowa *vlak* [vlak], *vrana* ‘wrona’ [vrana]. Nagłos wyrazów, które zaczynają się w pisowni z samogłoską *u*-wymawia się bądź jako *u*-, bądź jako dwuwargowe dźwięczne [w] lub bezdźwięczne [ɱ], np. *ubiti* ‘zabić’ [ubiti/wbiti], *ukloniti* ‘zgiąć, ugiąć’ [ukloniti/ɱkloniti], też w pozycji między wyrazami, np. *boš ubila* ‘zabijesz’ [bošubila/bošwbila], *boš uklonila* ‘zegniesz’ [bošuklonila/bošɱklonila]. Słoweński przyimek *v* w pozycji przed samogłoską, jeśli nie jest zależny od wygłosowej samogłoski wyrazu przed nim, wymawia się jako dwuwargowe [w] albo jako [u] – w zależności od szybkości mówienia, np. *v igri* ‘w grze’ [wigri/uigri], *vendar je v igri* ‘jednak jest w grze’ [ɛ̃ẽAigri] – tutaj jako *u* niezgłoskotwórcze (*Slovenski pravopis*, 81–82). Z tych osobliwości wymowy spółgłoski *v* oraz braku jej bezdźwięcznego wariantu w postaci *f* wynika początkowo błędna artykulacja polskich wyrazów typu *wtorek* ‘torek’ [*utorek/vtorek] zamiast [ftorek], *wpisać* ‘vpisati’ [*up’isać/vp’isać] zamiast [fp’isać].

Kolejny kłopot, z którym spotyka się słoweński student to wymowa dwu konsonantów w wygłosie, z którego jeden to spółgłoska półotwarta – sonant, tak jak w wyrazach: *myśl*, *rzekł*, *wiatr*, *teatr*, *pieśń*. Słoweńskiemu studentowi trzeba tu zwrócić uwagę, że między dwiema spółgłoskami w zakończeniu polskich wyrazów nie występuje półgłoska, jak to jest w języku słoweńskim, por. słow. *misel*, *rekel*, *veter*, *teater*, *pesem*. W słoweńskiej wymowie polskich słów wkrada się więc w to miejsce półgłoska. Podobne zjawisko obserwujemy w wymowie zakończeń typu *-yzm/-izm*, np. *socjalizm*, *biurokratyzm*, które w języku słoweńskim mają postać z półgłoską *-izem*, np. *socializem*, *komunizem*.

W rodzimych polskich wyrazach głoski *k* i *g* w pozycji przed *e* są zapisywane i wymawiane miękko, np. *kierownik*, *brzegiem*, czy w zakończeniach przymiotników rodzaju nijakiego i niemęskoosobowego, np. *wielkie*, *gorzkie*, *szerokie*, *długie*, *drogie*. Za tymi twardymi głoskami *k*, *g* występuje końcówka *-i*, jak za tematami, które kończy głoska miękka, np. *wielk-i*, *dług-i*, *matk-i*, *rzek-i*, *zegark-i*, *rog-i*, a nie *-y*, jak na przykład w wyrazach: *mocn-y*, *dobr-y*, *siostr-y*, *dziwczyn-y*, *dom-y*. Język słoweński wymawia takie połączenia twardo, por. *mehke* ‘miękkie’, *dolge* ‘długie’, czy *liker* ‘likier’.

Wokal *i* w pozycji po samogłosce wymawiamy jako *ji*, np. *moi* [moji], *kra-ina* [krajiina]. W zakończeniach wyrazów obcych i zapożyczonych piszemy *i*, które wymawiamy jak *j* – wyrazy te w polszczyźnie są o sylabę krótsze od podobnych w języku słoweńskim, por. pol. *Maria*, *geografia*, *biblia*, *Słowenia* – słow. *Marija*, *geografija*, *biblija*, *Slovenija*. Wszystkie polskie głoski szumiące są twarde, dlatego za nimi nigdy nie występuje miękczące *i*, ale *y*, np. *Rzym*, *żyto*, *czysty*, *zyć*, w języku słoweńskim po tych spółgłoskach występuje *i*, np. *Rim*, *žito*, *čist*, *šiti*.

Język słoweński nie ma wyrazów zawierających spółgłoski podwojone. Wyrazy obce, które w oryginalnej postaci posiadają geminaty, są przyswajane przez język słoweński tylko z jedną spółgłoską, por. pol. *brutto*, *netto*, *libretto*, *getto*, *ballada* – słow. *bruto*, *neto*, *libreto*, *geto*, *balada*. Należy zwrócić studentom uwagę na wymowę tego typu wyrazów. Najczęściej podwojone jest *n*, np. *Anna* ‘Ana’, *wanna* ‘kad’, *panna* ‘samska’, *inny* ‘drugi/drugačen’, *winny* ‘kriv’, *dziecinny* ‘otročji’, czasem podwojone jest *k*, np. *lekko* ‘lahko’, *miętko* ‘mehko’. Do podwojenia dochodzi również na granicy morfemów na styku przedrostka z rdzeniem – to zjawisko znane jest też w języku słoweńskim, np. *oddać* ‘oddati’, *naddatek* ‘dodatek’, *poddany* ‘podvržen’, *wwozić* ‘uvoziti’. W obu przypadkach podwojoną spółgłoskę należy artykułować jako dwie spółgłoski lub jedną przedłużoną: [pa•na], [va•na], [le•ko], [bru•to], [l'ibre•to], [ba•lada]; [o•dać], [po•dany]. Jeśli podwojona spółgłoska znajduje się na początku wyrazu, to wymawia się jako jeden długi dźwięk w przypadku szczelinowych: *wwozić* ‘uvoziti’ [•vozić], a jako dwie głoski w przypadku zwarto-wybuchowych i afrykatów: *czczy* ‘tešč’ [ččy].

Z różnego sposobu przyswajania wyrazów obcych do systemu polskiego i słoweńskiego wynikają również problemy uczących się obu języków z wymową tych wyrazów. Najczęściej dotyczy to głoski *s* i *z*, por. pol. *konserwa*, *Erasmus*, *konserwatywny* – słow. *konzerva*, *Erasmus*, *konzervativen*. W języku polskim niektóre wyrazy angielskie przeszły do polskiego systemu, zachowując oryginalny zapis i wymowę, np. *weekend*, czy *whisky*, w języku słoweńskim zaś te dwa wyrazy zostały przystosowane do systemu słoweńskiego zarówno w pisowni, odmianie, jak i w wymowie, por. słow. *vikend*, *vikenda*, *vikendom*, *viski*, *viskija*.

Należy zwrócić uwagę na różne oznaczenia ortofoniczne tego samego dźwięku, np. [u]: *u*: *kura* ‘kura’ i *ó*: *góra* ‘gora’, [χ]: *h*: *hak* ‘kavelj’ i *ch*: *chodźić* ‘hoditi’, [ž]: *rz*: *ržeka* ‘reka’ i *ž*: *žaba* ‘žaba’ czy [ć]: *ci*: *ciocia* ‘teta’, *ć*: *ćwiczenie* ‘vaja’, *dź*: *miedź* ‘baker’.

Podsumowując porównanie obu systemów spółgłoskowych, można stwierdzić, że większość spółgłosek polskich i słoweńskich jest artykułowana w obydwu językach podobnie. W obydwu językach niektóre głoski są realizowane w piśmie za pomocą takich samych liter (np. *b*: pol. i słow. *balon*). Mamy również głoski, które są przedstawione w piśmie za pomocą różnych znaków gra-

ficznych (*szkoła* – *šola*). Ta rozbieżność między wymową a pisownią jest jednym ze źródeł problemów, z którymi muszą sobie poradzić Słoweńcy uczący się języka polskiego. Ponadto porównywane języki różnią się liczbą posiadanych spółgłosek – język polski jest np. bogatszy w spółgłoski miękkie, których wymowa sprawia Słoweńcom problemy.

Mimo faktu, iż przed Słoweńcami uczącymi się języka polskiego stoi szereg problemów ortofonicznych, które wynikają chociażby ze zróżnicowania polszczyzny (por. norma wzorcowa *fī*-zy-ka, norma użytkowa *fi*-zy-ka), związanych z wymową samogłosek nosowych (por. *poŠček*) czy wygłosowych spółgłosek dźwięcznych (por. *obras*), upodobnieniami w grupach spółgłoskowych (por. *Aafka*) czy wymową głosek, których nie ma w ich rodzimym systemie, Słoweńcy jednak chętnie uczą się języka polskiego. Twierdzą, że polszczyzna „brzmi” im bardzo elegancko, m. in. z powodu stałego akcentowania wyrazów i obecnych w systemie spółgłosek miękkich oraz obcych im samogłosek nosowych. Praktyka językowa pokazuje, że słoweńscy studenci, po zapoznaniu się z polskim systemem fonetycznym i po ćwiczeniach fonetycznych, pokonują trudności związane z wymową i z czasem bardzo dobrze opanowują prawidłową artykulację polskich wyrazów.

BIBLIOGRAFIA

- Ostaszewska D., Tambor J., 2004, *Fonetyka i fonologia współczesnego języka polskiego*, Warszawa.
 Toporišič J., 1992, *Enciklopedija slovenskega jezika*, Ljubljana.
 Toporišič J., 2000, *Slovenska slovnica*, Maribor.
Slovenski pravopis, 2001, Ljubljana.
 Štefanova R., Łaciak W., 1969, *Učbenik poljskega jezika*, Slovenije, Ljubljana.

Summary

The article shows certain phonetic difficulties encountered by Slovene students during the initial stages of learning Polish. These learners face a number of pronunciation-related problems resulting from various phenomena occurring in Polish, including variation across different registers (cf. standard pronunciation *fīzyka* ‘physics’, vernacular pronunciation *fīzyka*), the realization of nasal vowels (cf. *wziął* ‘he took’, *pączek* ‘doughnut’, *wąs* ‘moustache’ [vʒoÁ, poŠček, v“s]), word-final devoicing of voiced consonants (*obraz* ‘picture’ [obras]), or assimilations within consonant clusters (*dziewczyna* ‘girl, girlfriend’ [P‘efčyna]). Furthermore, problems arise due to the differences between the native and the target language, as e.g. in the case of Polish sounds absent from the native Slovene system, such as *q*, *e*, or *t*, di- and trigraphs corresponding to single sounds, cf. *chłopak* ‘boy, boyfriend’ [χÁopak], *dziadek* ‘grandfather’ [P‘adek], or various graphic representations of the same phoneme, e.g. [u]: *kura* ‘hen’ – *góra* ‘mountain, top’; [χ]: *hak* ‘hook’ – *chodźć* ‘to walk’, [ž]: *rzeka* ‘river’ – *žaba* ‘frog’, [ć]: *ciocia* ‘aunt’ – *ćwiczenie* ‘exercise’ – *miedź* ‘copper’. The article employs a comparative approach to the issues at hand and may therefore prove useful for teachers of Polish working with Slovene students.